

Відгук

офіційного опонента
на рукопис дисертації **ОВЧАР** Анни Ігорівни
**«Саморегуляторна здатність майбутнього лікаря
як чинник його професійного становлення»,**
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія

Проблема «саморегуляторної здатності особистості» властива *суб'єктам* будь-якої професії (не лише лікаря), оскільки актуалізує необхідність досліджень у *них* наявного потенціалу (інтелектуального, емоційно-вольового, адаптаційного тощо) для власного розвитку у динамічному професійному середовищі, яке відзначаючись, наприклад, мобільністю, масштабними психоемоційними навантаженнями, тайм-менеджментом, резильєнтністю, вимагає, як наслідок, активної і продуктивної присутності на ринку праці конкурентноспроможних фахівців (тим більше, коли йдеться про професійну систему «людина – людина»). Відповідно, «саморегуляторна здатність» вже для лікаря (особливо – майбутнього лікаря) акцентує зокрема значущість «персональної «відповідальності» за здоров'я і життя людини, «ціну помилки», світоглядну стійкість до соціальних деструктивних впливів.

У даному випадку А.І. Овчар вивчає цей феномен як фундаментальне наукове поняття у функціональній ролі «особистісного чинника професійного становлення». Так, анотацією дисертаційного дослідження вона загалом презентує основні свої (авторські) *досягнення* у пізнавальному розрізі привернення до *них* уваги вчених, психологів різних сфер життєдіяльності суспільства, особливо – медичних психологів; інших громадян з предметним інтересом до цієї тематики. Аналогічне (перспективне) узагальнення про пізнавальну значущість отриманих теоретико-практичних результатів здійснюємо також на прикладі «Змісту» і «Вступу», де вирізняється нагальне твердження А.І. Овчар, що психологічній науці дотепер «...так і не вдалося сформувати цілісне уявлення про людей-професіоналів...», з яким справді не можна не погодитися, особливо у контексті проголошених реформ системи освіти і водночас наступною стабілізацією навіть без натяків на зміни давніх тенденційних несприятливих реалій: наприклад, у професійні відмінності між науково-педагогічними та педагогічними працівниками продовжують закладатися досягнення лише за минулий навчальний рік, тим самим девальвуючи їхні попередні здобутки, а, отже, налаштовуючи передовсім *викладача-дослідника* на продукування кількісного інформаційного валу,

«теоретизування», а не організацію та проведення якісних (зокрема – лонгітюдних) наукових розвідок, та ще й у ролі «так званого» «надавача» освітніх послуг, попередньо нівелюючи *його* освітню роль як «професійного наставника». Або: у процедурах ліцензування та акредитації спеціальностей враховувати здобутки лише останнього п'ятирічного періоду, внаслідок чого за його межами реально і потенційно залишаються знакові наукові праці як вершинні показники професійної діяльності.

Об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання дослідження дійсно об'єднані спільним змістовим сюжетом, який увиразнено демонструє пошукові оптимістичні наміри дисертантки. Однак «мета» повинна відображати прикінцевий результат дослідницького процесу як оригінальний творчий винахід згідно з попередньо визначеними пізнавальними орієнтирами, а не свою процесуальність, що є компетенцією комплексу послідовних структурованих тематичних завдань. Як наслідок, маємо у *меті* дублювання окремих таких завдань, як це відбулося зокрема із «завданням 4». Також фіксуємо термінологічні розбіжності, наприклад: 1) якщо зіставити зміст «завдання 1» з назвою «Розділу 1», то буквально отримуємо судження «Здійснити теоретико-методологічний аналіз існуючих наукових підходів («знову-таки: теоретико-методологічних» – як у назві «Розділу 1»)...»; 2) у «завданні 4» замість «практичне дослідження» варто стверджувати про *«емпіричне дослідження (характерно, що надалі авторка назву «Розділу 2» формулює саме через «емпіричне» дослідження)*; 3) варіативне формулювання назви *програми*, що бачимо у різних текстових фрагментах дисертації (п.3.1 «Розділу 3»; «завдання 5» тощо), внаслідок чого виникає питання про її справжню (оригінальну) назву, від чого залежить структурно-функціональне наповнення змісту, а, отже, його практичне і прикладне тлумачення.

Доречно, що п.1.1 викладений в логічному поєднанні описового та *аналітичного аспектів* з інформаційним домінуванням *останнього*, причому через акцентований виклад наукових уявлень саме українських учених, що справді важливо для критичного, а не критикантського, відходу від 1) розповсюдженого безапеляційного визнання і прийняття будь-яких наукових *ідей західноєвропейських авторитетів*, як правило, анонсованих у далекому календарному часі (здебільшого: на початку ХХ ст. – 1960-тих рр.): і часто лише тому, що вони не «наші» (така пізнавальна маловартісна ситуація досі залишається тенденційним явищем), 2) аналогічного «схиляння» перед *ними*, навіть дійсно важливими, але при цьому аж ніяк не вдаючись у протилежну інтерпретаційну та оцінювальну «крайність» – *їхнього* бездоказового чи малодоказового заперечення (голослівного та безпідставного) (*тут йдеться про наукову самодостатність, саморегуляторну здатність у професійній*

діяльності вже самого дослідника).

П.1.2 присвячений змісту поняття «саморегуляція», без чого розуміння феномена «саморегуляторна здатність» є інформаційно-обмеженим з аналогічними (незавершеними) висновками про його функціональну значущість, що авторка прагне якраз продемонструвати зокрема з доречними посиланнями на типологію «саморегуляції». Вважаємо, що їй вдалося доступно показати особливості названого змістового сегменту, причому вкотре з використанням наукових уявлень не лише західноєвропейських, а також українських дослідників. Однак водночас, вкотре констатуємо необхідність ретельного і доказового підбору потрібної термінології, оперування якою реально і потенційно впливає на якість теоретико-практичного аналізу і, зрештою, побудову емпіричної частини (так, якщо у назві «Розділу 1» «саморегуляція» постає чинником, то у назві означеного підрозділу – «механізмом»; якщо ж для такої пізнавальної ситуації є аргументи, то у дисертації їх потрібно вказувати).

Основним досягненням п.1.3 є розроблення «концептуальної моделі основних чинників, інструментів та механізмів професійного становлення майбутнього лікаря». Добре, що виклад матеріалу позначений спробою формування власного (авторського) стилю, активним продукуванням тематичних наукових уявлень. Водночас, хоча означена модель і декларується через чинники, інструменти, механізми, але залишається «відкритим» питання про їхню диференціацію (хіба що за винятком «механізмів»). Авторці варто орієнтуватись у дослідницькій перспективі на структурно-функціональну завершеність такої моделі, що видно, передовсім на прикладі названих індивідуально-особистісних чинників (як приклад: у чому полягає сутність «конкретності» і «тривожності», які, як виходить з тексту, підлягають «соціальній лабільності», та ще й перераховані через «кому» як однорідні ознаки?).

«Розділ 2» декларується як самостійний емпіричний продукт. У цьому пізнавальному контексті базовою ідеєю змісту п.2.1 можна вважати дисертаційний фрагмент «...виокремлено теоретичні засади та головні концептуальні положення власного підходу щодо місця і ролі саморегуляції у процесі професійного становлення майбутніх медичних працівників», однак, наприклад, фіксована низка таких положень не увиразнюється, внаслідок чого виникає питання про логічну наступність викладу у ньому інформації, започаткованої у попередньому «Розділі 1».

П.2.2 презентує аналіз та систематизацію емпіричних даних у наочному демонстраційному супроводі (графічні зображення, таблиці) що реально і потенційно дозволяє збагнути дослідницькі наміри і можливості дисертантки. Водночас, за аналогією зауважень до п.2.1 виникають питання до назви, де

йдеться про «... розвиток індикативних показників», самого тлумачення їхнього змісту та ще й у процесі розвитку, а головне – тут відбувається розподіл на українських та іноземних студентів, про що досі авторкою не згадувалося.

Викладу матеріалу п.2.3 також властиве прагнення дисертантки до ґрунтовної інтерпретації та систематизації, однак його якість можна відобразити у її ж вислові «Зроблені нами попередні висновки ґрунтувались в основному на логічному зв'язку, а тому потребували *більш вагомих* аргументів (*виокремлено напівжирним курсивом нами. – В.П.*) на своє підтвердження», тобто мовиться поки *лише* про постановку одного із аспектів проблеми. Відповідно, виникають, наприклад, констатувальні та прогностичні питання про 1) емпіричну перевірку взаємозв'язку між рівнями саморегуляції студентів, чи їхньою саморегуляторною здатністю (важливо знову-таки, що аналізуються досягнення українських та іноземних студентів), 2) зрештою, самі «психологічні показники», які фігурують у всіх таблицях (чи справді вони є «психологічними показниками»?).

«Розділ» 3 декларується як «Система психолого-педагогічних заходів підвищення саморегуляторної здатності студентів медичних ЗВО», що й визначило нашу стратегію ознайомлення з його змістом. Так у п.3.1, присвяченому «базовим принципам та основним завданням...», авторка загалом дотримується тематичної пізнавальної спрямованості, однак, як і в попередніх випадках, тут потребують роз'яснення окремі вагомі інформаційні фрагменти, наприклад: «Психолого-педагогічними чинниками професійного становлення майбутніх медиків в умовах ЗВО є специфічні компоненти.....» (про які саме компоненти, як «специфічні», йдеться?); або: «Досягнення студентом адекватного рівня сформованості....» (як визначається ця адекватність?), тобто вкотре фіксуємо у роботі необхідність виразного термінологічного впорядкування, відсутність якого може спричинити неоднозначні методологічні тлумачення з аналогічним практичним застосуванням.

П.3.2 привертає нашу увагу 1) змістом розробленої програми, призначеної зокрема, за А.І. Овчар, для «...розширення горизонтів власної самосвідомості...», 2) словом «підвищення» у поєднанні з різними пояснювальними ремарками (як приклад: таблиця 3.2.2), тим самим актуалізуючи проблему критеріїв такого «підвищення».

Додатки наочно ілюструють та посилюють дисертаційний текст (але бажано, щоб названий у них дослідницький інструментарій був авторизований).

Оформлення літератури, використаної для підготовки дисертації, як правило, відповідає встановленим вимогам.

Загальні дисертаційні висновки відображають основні наукові здобутки авторки.

Констатуємо відсутність порушення принципів академічної

доброчесності: наприклад, у запозичених методологом інших авторів є необхідні посилання на тематичні першоджерела.

Отримані теоретико-емпіричні результати оприлюднені у необхідній кількості наукових публікацій.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, звертаємо, однак, увагу А.І. Овчар на окремі зауваження, які потребують публічного роз'яснення, та *рекомендаційні* побажання:

1. Про сутність «завдання 5»: йдеться про різні формулювання назви програми у текстових фрагментах, а, отже, як наслідок, про що неодноразово вже зазначалося, ймовірно неоднозначне тлумачення її змісту з наступною аналогічною можливістю малорезультативного (чи, навіть, нерезультативного) адресного практичного застосування (наявного чи потенційного у життєвій календарній перспективі).

2. Про доказовість зіставлення змісту «завдання 1» з назвою «Розділу 1», потім – назвою п.1.1: зокрема, які саме теоретико-емпіричні моделі, задекларовані у цьому підрозділі, є розповсюдженими і перспективними для теорії і практики професійної діяльності психолога?

3. Який тип «саморегуляції» із класифікацій, названих зокрема у п.1.2, є основним для формулювання *категорії* «саморегуляторна здатність», як *провідної*, для її використання у темі дослідження і наступному вивченні як «чинника» для професійного становлення «самого лікаря»?

4. Назвіть змістові відмінності між поняттями «умови», «чинники», «механізми» «індикатори», «інструменти» з посиланням на конкретні інформаційні фрагменти дисертаційного дослідження.

5. Прокоментуйте зміст «концептуальної моделі основних чинників, інструментів та механізмів професійного становлення майбутнього лікаря» та сформулюйте її функціональну адресність *само* для майбутнього лікаря.

6. Чому в анотації і завданнях дослідження не вказується розподіл досліджуваних на українських та іноземних студентів, тоді як у дисертаційному тексті читаємо протилежне?

Окреме зауваження: про орфографічні недоречності.

У майбутній перспективі наукової діяльності (у розрізі якраз рекомендаційних побажань, які увиразнюють розуміння змісту інформації) уникайте 1) декларативного викладу матеріалу, зокрема через довільне оперування окремими словами чи висловлюваннями, які не мають наукового статусу, вказують на його невизначеність через відсутність потрібних критеріїв, а, отже, ставлять під сумнів свою точність і доказовість (як приклади: «більш», «краще», «найбільш», «менш творчі», «слабкий контингент», «значною мірою»...), 2) малопереконливих висновків (як приклади: «...логіка теоретичних

узагальнень, що знайшла відображення...» (*недосконала адреса такого відображення*); «графічний розподіл емпіричних даних основних індикаторів» (*аналогічно*).

Висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, яка відображає авторський активний науковий пошук через спроби реалізації своїх намірів і можливостей, успіхи і невдачі, але із цілеспрямованим прагненням створити продуктивний винахід у системі актуального соціального запиту.

Як прикінцевий висновок, дисертація **«Саморегуляторна здатність майбутнього лікаря як чинник його професійного становлення»** в авторстві **А. І. Овчар** є самостійним дослідженням, результати якого мають теоретичне й практичне значення; відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Опонент:

Валерій ПОЛЩУК

доктор психологічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
факультету психології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

28.08.2026